

MARKKU OKSANEN Ympäristöetiikan perusteet: Luonne, historia ja käsitteet. Helsinki: Gaudeamus 2012.

Turun yliopistossa toimiva akatemiatutkija Markku Oksanen on kirjoittanut laaja-alaisen yliopisto-opikirjan, jota on selkeä askel eteenpäin suomalaisessa ympäristöopetuksessa. *Ympäristöetiikan perusteet* on erityisen mielenkiintoinen uskonnon tutkijoille, sillä kirja sisältää monia pohdintoja uskontojen ja uskomusten merkityksestä ympäristöetiikassa. Samalla teosta on pidettävä vasta ensimmäisenä vaiheena kohti syvempää synteesiä uskonto ja luonto -tutkimuksen sekä yleisen filosofien ympäristötutkimuksen välillä.

Oksanen on valtiotieteen tohtori ja pitkän linjan ympäristötutkija, joka on tarkastellut tuotannossaan monenlaisia ympäristöfilosofian teemoja. Hän on myös suomentanut keskeisiä ympäristöfilosofisia tekstejä, etenkin teokseen *Ympäristöfilosofia* (Toim. Oksanen & Marjo Rauhalainen-Hayes, 1999). Pitkä kokemus aiheesta on antanut Oksaselle mahdollisuuden kirjoittaa tavansa omaista laaja-alaisemman johdantoteoksen.

Ympäristöetiikan perusteet on selvästi tarkoitettu yleisoppikirjaksi aiheesta. Sen tyyli on akateeminen ja lähdeluettelo laaja, mutta teos pyrkii ja laajoja lukijaryhmiä palvelemaan yleistajuisuuteen. Kirja alkaa hivenen teknisellä johdannolla, mutta heti ensimmäisessä luvussa käytetään runsaasti havainnollistavia esimerkkejä, jotka palvelevat hyvin asiasisällön ymmärtämistä. Tekstin vaativuustaso vaihtelee kirjan mitaan, mutta usein Oksanen pyrkii ottamaan huomioon opiskelijat antamalla helposti ymmärrettäviä esimerkkejä. Pidän teoksen tätä puolta lähtökohtaisesti onnistuneena, mutta toki eräiden esimerkkien kohdalla voi kysyä, onko rautalankaa vään-

netty jo liiaksikin (esim. s. 182, 202).

Oksanen määrittelee itse, että teoksen tarkoitus ei ole – toisin kuin useissa kansainvälisissä ympäristöetiikan johdantoteoksissa – esitellä systemaattisesti ympäristöetiikan historian kehityslinjoja ja yleisimpiä suuntauksia. Näitä olennaisia aihepiirejä kyllä käsitellään, mutta pääpaino on ympäristöetiikan keskeisten kysymystenasettelujen tarkastelussa ja alan sijoittamisessa laajempaa ympäristöajattelun kenttään. Oksanen ilmaisee olevansa itsekin tietoinen siitä, että tämäntyylinen teos antaa eri alojen asiantuntijoille runsaasti potentiaalisia kritiikin kohteita. Monien näkökulmien koskettaminen on yhtäältä ansio, mutta jättää toisaalta eri aihepiirien olennaisiakin kysymyksiä käsittelemättä.

Ympäristöetiikan perusteita käsittelevältä teokselta ei voi edellyttää täydellistä perehtymistä jokaisen osa-alueen osalta. Koska siinä kuitenkin käsitellään uskontoa ja luontoa koskevia kysymyksiä laajasti, keskityn arviossani teoksen tähän ulottuvuuteen ja jätän sen monet muut osa-alueet, kuten moraalisen merkityksellisyden systematiikan, vähälle huomiolle.

Oksasen teoksessa on uskonnon tutkimuksen kannalta suuri ongelma, johon hän ei tosin ole mitenkään yksin syyllinen: suomalaisessa yleisessä ympäristöfilosofisessa tutkimuksessa on toistaiseksi tunnettu valitettavan vähän uskonto ja luonto -tutkimusta. Yhtenä syynä on varmasti se, että kyseistä tutkimusta on Suomessa tehty vasta verrattain vähän. Samalla voidaan kysyä, ovatko teologit ja uskontotieteilijät pitäneet aihepiiriin liittyvää tutkimustaan riittävästi esillä ja luoneet verkostoja.

Edellä mainitut tekijät eivät kuitenkaan selitä kaikkea. Vaikka kansainvälisessäkin tutkimuksessa on havaittavissa samat ongelmat yhteyksien puutteesta yleisen ja teologisen (sekä uskontotieteellisen) ympäristötutkimuksen välillä, on tilanne kuitenkin parantunut viimeis-

ten viidentoista vuoden aikana. Tutkimusverkostot ovat kehittyneet ja laajoja hakuteoksia sekä artikkelikoelmia on julkaistu. Etenkin keskeisen *Encyclopedia of Religion and Nature* -teoksen (toim. Bron Taylor, 2005) käyttäminen lähdemateriaalina olisi jo ratkaissut monia ongelmallisia kohtia Oksasen uskontoa ja luontoa koskevilla tekstikohdilla.

Ympäristöetiikan perusteet -teoksen vahvuutena on uskomusten ja ylipäättään henkisten sekä hengellisten arvojen vaikutuksen pohdinta. Teoksen heikkoutena on uskontoa ja luontoa koskevan akateemisen tutkimuksen vähäinen käyttö. Seurauksena tästä on, että kuuluisan Lynn Whiten teesin haamu häilyy yhä vahvana teoksen yllä: kristinusko nähdään ennen kaikkea länsimaisen kulttuurin ihmiskeskeisyyden edustajana.

Oksanen mainitsee muutama historiallisen kristillisen perinteen edustajan, jotka ovat edustaneet luontokeskeisempää ajattelua: Fransiskus Assisilaisen ja etenkin 1600-luvulla vaikuttaneen luonnollisen teologian kannattajan John Rayn. Oksanen liittyy tutkimuksessa laajasti hyväksytyyn näkemykseen siitä, että valtaosa kristityistä on edustanut ihmiskeskeisiä näkemyksiä huolimatta kristinuskon mahdollisista toisenlaisista, ”oikeista” ja ”ympäristöystävällisemmistä” tulkinnoista. Hämmäntävää kuitenkin on, että teoksessa ei tarkastella ollenkaan sellaista kristillistä ajattelua, jossa sekä hyväksytään modernin luonnontieteiden tulokset että pidetään kiinni uskonnollisesta uskosta (vrt. s. 156). Kristillinen luontoajattelu näyttää tyty teoksessa pääasiassa historiaan kuuluvana tai nykyjärjelle vieraana (vrt. s. 21, 214).

Oksanen mainitsee lyhyesti Lynn Whiten kritiikkiin vastanneet ”vihreät kristityt”, mutta viittaa ainoastaan yhteen Richard Fernin monografiaan (s. 144). Oksanen tuo esiin kristinuskon monilukintaisuuden ja viittaa useamman kerran Robin Attfieldin tutkimuksiin, mutta ei valit-

tavasti esittele edes pääsuuntauksia nykyajan ekoteologiasta. Koska ihmiskeskeisten ajattelumallien kriitikki on kirjassa niin keskeisesti esillä – sille on omistettu kokonaan yksi neljästä pääluvusta – olisi perusteltua esitellä teologisen ja uskonto-tieteellisen tutkimuksen antia tältä osin vähintään alaviitteessä.

Suomalaisista teologisista kirjoituksista Oksanen huomioi yllättävässä määrin kreationistien tai älykkään suunnittelun kannattajien tekstejä, eikä lähes lainkaan muuta ekoteologiaa. Tämä antaa sangen erikoisen kuvan aiheeseen liittyvästä suomenkielisestä keskustelusta. Esimerkiksi Oksasen pohdinta luontoon liitetyistä pyhyyskäsitteistä (s.143, 293) olisi hyötynyt suuresti alan perusteeksiin tutustumisesta: Oksanen käyttämät lähteet argumentoivat ennen kaikkea panteismia vastaan. Sellaiset kristilliset näkemykset, joissa luontopaikkoihin liitetään pyhyys, mutta korostetaan esimerkiksi panteismin ja panenteismin eroa, jäivät täysin paitsioon.

On kuitenkin syytä korostaa, että Oksanen pyrkii ottamaan huomioon erilaisia näkökulmia ja ymmärtämään uskontojen sekä maailmankatsomusten merkitystä ympäristöetiikan näkökulmasta. Tämä on erittäin tärkeä lähtökohta, joka valitettavasti uupuu monesta kansainvälisestäkin teoksesta. Toisaalta teoksessa on myös ongelmia, jotka liittyvät erilaisten maailmankatsomusten käsittelyyn.

Tämä tulee esille ”perinteisen ekologisen tiedon” eli käytännössä alkuperäiskansojen käsittelyn kohdalla. Teos nostaa tämän teeman ansiokkaasti esille, mutta edustaa kuitenkin vahvasti länsimaista jälkimodernia näkökulmaa asioihin. Oksanen korostaa, nähdäkseni aivan oikein, ympäristöongelmien globaalia ja ylipaikallista luonnetta. Tästä johdetaan kuitenkin ongelmallinen päätelmä: alkuperäiskansojen paikallista ympäristötoimintaa ei pidetä yhtä laadukkaana, koska siinä ei oteta riittävän laajoja

kokonaisuuksia huomioon. Sitä jopa kutsutaan NIMBY-ilmion (Not In My BackYard) yhdeksi muodoksi (s. 35, 92). Asiassa on kuitenkin laajemmin kyse teollistuneen elämäntavan ja alkuperäiskansojen yhteentörmäyksestä. Jos alkuperäiskansat eivät halua nauttia edes teollistumisen positiivisista puolista, on vaikea perustella sitä, miksi heidän olisi pakko muuttaa elämäntapaansa ulkopuolisten tahojen vaatimuksista.

Kirja käsittelee tähän kysymykseen liittyen sellaisten luontokohteiden suojelua, joihin liitetään pyhyyskäsitteitä. Oksanen toteaa vahvasti ”olevansa varma”, ettei esimerkiksi Ulurun vuorella Australiassa ole pyhyttä, joka ohjaisi moraalista käyttäytymistä. ”Taikausko” ei hänen mukaansa kelpaa yhteiskunnallisen päätöksenteon periaatteeksi (s. 267). Oksanen korostaa, että aboriginaalien elämäntapoja on silti kunnioitettava. Tässä tulee esille keskeinen ongelma: *Ympäristöetiikan perusteet* edustaa näkemystä, jonka mukaan sellainen länsimainen filosofia, joka ei hyväksy yliluonnollisuuteen liittyviä asioita järkeviksi perusteiksi, saa täysin määrätä yhteiskunnallisen päätöksenteon. Teoksessa ei tuoda esille sitä, että tämä on lopulta vain yksi mahdollinen maailman jäsenystapa, vaikka se onkin kansainvälisessä akateemisessa keskustelussa hallitseva. Valtakysymys jää lopulta teoksessa sivuun: esimerkiksi Ulurun kohdalla keskeisiä kysymyksiä ovat, kuka on alun perin hallinnut aluetta, kuka hallitsee sitä nyt ja onko hallinta oikeutettua?

Ulkoasultaan kirja on siisti, mutta harmillisen huonosti oikoluettu. Kirjoitusvirheitä on paljon, sanoja puuttuu ja muutama lähde uupuu. Nämä puutteet korjautunevat seuraaviin painoksiin: näkisin, että teoksella on esimerkiksi uskonto ja luonto -osuuden päivittämisen kautta hyvät mahdollisuudet muodostua alan perusoppikirjaksi.

Tietyistä puutteistaan huolimatta *Ympäristöetiikan perusteet* on tärkeä lisä suomenkieliseen ympäristö-

kirjallisuuteen. Se on monipuolinen ja rohkea avaus ilmiöiden laajamittaiseen pohdintaan. On toivottavaa, että kirja herättää keskustelua, jonka kautta sen asiasisältö kehittynee edelleen tulevia julkaisuja ajatellen.

PANU PIHKALA
TEOL. MAIST, HELSINKI

**HANS-GEORG GRADL,
GEORG STEINS & FLORIAN
SCHULLER (HRSG.)**

**Am Ende der Tage:
Apokalyptische Bilder in
Bibel, Kunst, Musik und
Literatur. Regensburg:
Verlag Friedrich Pustet
2011. 188 s.**

Hiljaisella viikolla 2010 Müncheniin kokoontui eri tieteenalojen edustajia keskustelemaan apokalyptiikasta. Esittelyn kohteena oleva teos sisältää alustukset, jotka tuolloin pidettiin. Suurin osa artikkelien kirjoittajista on taustaltaan eksegeettejä. Useat artikkelit keskittyvät Ilmestyskirjaan, eikä siten olekaan yllätys, että Uuden testamentin eksegeetillä on teoksen sivuilla vahva edustus. Vanhan testamentin apokalyptiikkaa avaa Danielin kirjan muodossa Osnabrückin yliopistossa Vanhan testamentin professorina toimiva Georg Steins. Hän on tullut Vanhan testamentin tutkimuksessa tunnetuksi erityisesti teesistään, jonka mukaan Aikakirjat olisivat syntyneet vasta makkabilaisaikana. Teologien ohella artikkelikokoelmaan ovat kirjoittaneet musiikin, kirjallisuuden sekä kuvataiteiden asiantuntijat. Kirjan sisältö onkin ilahduttavan monipuolinen. Samojen kansien välisiin mahtuu apokalyptiikan esittelyä Raamatun ajan maailmassa sekä apokalyptiikan vaikutushistoriaa aina omaan aikaamme saakka.